

Husité a překračování hranic

Jan ČERVENKA

Při výzkumu husitství byl dlouho opomíjen mezinárodní ideový a politický kontext. Přitom jde nepochybně o fenomén, který různými cestami ovlivňoval i dění za hranicemi Čech. A platí to samozřejmě i naopak. Historiografická produkce se na ukotvení husitství v evropských dějinách zaměřuje čím dál silněji. Pavel Soukup pro české čtenáře připravil překlad jednoho z nejvýznamnějších zahraničních pramenů pro dějiny husitství – kroniky Ondřeje z Řezna. Takto komplexních pramenů, které by umožňovaly podrobněji sledovat vnímání husitství zpoza českých hranic, není mnoho. Srovnávat lze Ondřejovu kroniku snad jen s mladšími díly Piccolominiho a Długosze. Oproti nim má ale Ondřej z Řezna jednu velkou přednost – byl přímým současníkem popisovaných dějů. Jeho rukama prošla řada originálních listin, instrukcí a dopisů, které do kroniky často přepsal. Představuje proto neocenitelný zdroj pramenů z první ruky. Ačkoli totiž jde formálně o kroniku, její velkou část tvoří právě přepisy jiných písemností.

Nejde o dílo neznámé. S kronikou Ondřeje z Řezna pracoval snad každý historik, který se dotkl husitské otázky. Překlad proto nebude znamenat zásadní přínos pro samotné bádání, přestože velmi usnadní badatelům práci. Text kroniky i jejích dalších částí se však stane dostupnějším i pro začínající badatele či studenty. Zvláštní upozornění zasluhují například listiny svolávající křížovou výpravu nebo argumenty vysvětlující porážku křižáků. Najdeme zde i výnosy koncilu o zákazu obchodu s husity, dispenzy pro kněží a další administrativně organizační záležitosti, které s sebou život na pomezí se zemí heretiků přinášel.

Kronika je opatřena podrobným komentářem Pavla Soukupa, který detailně popisuje kronikářův život, vysvětluje styl jeho práce i jeho význam pro poznání husitství. Navíc je ke kronice přiložen polemický dialog Ondřeje z Řezna mezi Rozumem a Vírou. Bohužel se jeho reflexi v předmluvě nedostalo příliš prostoru. Jde přitom o zajímavé a doposud nepřilíh zužitkované dílo. Bez patričního představení kontextu, zejména přiblížení fungování a tradic dialogického žánru, je přínos této části značně omezen.

Ondřej z Řezna Husitská kronika Dialog o českém kacířství

Přeložily Soňa Černá
a Jana Zachová,
Argo, Praha 2019,
344 s., 328 Kč,
ISBN: 978-80-257-3076-8

Nejen exulanti vnímali husitství jako zásadní hrozbu. Právník a sekretář Zikmunda Lucemburského Winand ze Steegu ve spisu *Diamant bojujících orlů* vyzýval krále k zakročení proti následovníkům Johna Wyclifa. Kacířskému kazateli vlevo se kolem klobouku ovijí had a po rameni mu leze žába na znamení bludnosti jeho učení.

Díky překladu se dialog dostal na světlo, ale i tak zůstává opominut a ponechán ve stínu kroniky.

Ondřej Vodička sleduje stejné období, ale poněkud jinou optikou. Jeho kniha *Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek* se věnuje rozboru situace českých katolíků, kteří byli nuceni kvůli husitským bouřím opustit své domovské působiště. Vodička navazuje na starší výzkumy, které rozšiřuje zejména o velmi zajímavý pohled na fungování exilu – a to jak po stránce administrativní, tak ekonomické; nechýbí ani reflexe exulantské psychologie (alespoň do té míry, v níž to umožňují prameny v podobě ego dokumentů). Přináší řadu důležitých poznatků (od „projedení“ majetků kláštera po improvizované administrativní úkony v podobě vzájemných prezentací ke kostelům), které se netýkají pouze exulantů, ale často i jejich hostitelů.

Vodičkova kniha ukazuje i možnosti výpovědi pramenů o každodennosti a o běžném fungování společnosti. Autorův přístup k exilu je tak mnohem komplexnější a mnohem méně jednoznačný, než jak tomu bylo u starších prací,

psaných často z ostře ideologických pozic. Exulanti bývali zjednodušeně považováni za kolaboranty či mučedníky. Postoje exulantů i jejich vztahy s husity a zahraničními katolíky však nabývaly různých podob – od spolupráce přes příživnictví a zneužití situace až po pragmatické kompromisy vyplývající z konkrétní životní situace.

Příjemným bonusem v závěru knihy je podrobný katalog exulantů. Ten navíc registruje exil nejen na rovině personální, ale i institucionální – stěhování celých klášterních komunit. Může tedy sloužit jako odrazový můstek pro kohokoli, kdo by chtěl sledovat osudy některého z exulantů – a je třeba podotknout, že zde je ještě mnoho prostoru pro další bádání.

Dušan Coufal v objemné monografii *Turnaj víry* navázal na svou starší knihu, v níž sledoval polemiku o kalich v období mezi koncily. V *Turnaji víry* značně rozšiřuje původní záběr – nesleduje pouze polemická klání a s nimi spojené spisy, ale přináší i velmi podrobné popisy jednání mezi zástupci Čechů a koncilem, a to po stránce ideové, diplomatické i politické. Vychází přitom z detailního studia v zahraničí uchovaných rukopisů, přičemž řada z nich byla doposud neznáma či nevyužita. I když jeho pohled na basilejský koncil radikálně nepřehodnocuje dosavadní poznatky, přináší velké množství nových detailů a upřesnění.

Kniha je významná hned z několika důvodů. Za prvé proto, že zvýrazňuje význam basilejského koncilu a kompaktát. Ta představují bezpochyby

jeden z nejdůležitějších dokumentů 15. století, ale často byla podceňována – ať už proto, že byla chápána jako vítězství konzervativních (reakčních, zpátečnických) sil, nebo jako porážka husitských idejí politickým kompromisnictvím. Za druhé Coufal přináší ohromné množství drobných upřesnění nebo dodatků a objevil mnoho dosud neznámých či nevyužitých rukopisů a listin, které umožňují zpřesnit či zaplnit nejedno bílé místo v dějinách koncilu i husitství. Za třetí skvěle vyhodnocuje vliv mezinárodněpolitické situace v Evropě, vztahy koncilu s papežem a dopady, které na ně měla česká otázka. Ta byla v tomto sporu klíčová a *de facto* v počátečních fázích koncil zachránila před rozpuštěním. Podobně však kompaktát zachránila i Čechy, kterým nabídla cestu ven z nekonečných válečných střetů. Coufalovo zpracování je precizní a využívá značné množství snadno přístupných pramenů – o to více zamrzí redakční opomenutí, například když se v citacích několikrát na místo odkazu na dřívější poznámku objevuje zástupný typografický znak.

Patrně nezamýšleným důsledkem zaměření knihy je poněkud nešťastné posílení dojmu, že zbylé tři články byly pro husity vedlejší a byly obětovány v zájmu kalicha. Ačkoli husité nepochybně v mnoha ohledech ze svých původních pozic ustoupili (to však platí i pro kalich), rozhodně se článků nevzdali. I jejich omezená formulace měla zásadní dopady na další vývoj utrakvistické církve a české společnosti jako celku. Bohužel na ostatní články v knize nedojde, až na několik drobných zmínek. Vyplývá to z koncepce Coufalova bádání (neboť autora zajímají právě polemiky o kalich) a vzhledem k rozsahu publikace by to asi ani nebylo čtenářský únosné. Zbylé tři články by si však někdy zasloužily podobně precizní rozbor.

Všechny tři knihy mají ještě jedno, sice marginální, ale mnohem užší propojení. Je jím postava Ondřeje z Brodu, významného univerzitního mistra, katolického exulanta, jednoho z nejaktivnějších polemiků s husitskou herezí a hlavního informátora kroniky Ondřeje z Řezna. Nejenže představená trojice knih přináší neotřelé pohledy, ale především díky nim upozorňuje i na pozapomenuté osudy některých významných postav ztracených v ideologickém nánosu, který husitské bádání dlouho doprovázel. Snad budou práce soudobých historiků pokračovat takto vytyčeným směrem. Husitství rozhodně nebylo fenoménem uzavřeným prostorem zemí České koruny a, jak je vidět na zmíněných knihách, ani historické bádání o něm by se nemělo omezovat státními hranicemi. □

Ondřej VODIČKA
Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek

NLN, Praha 2020,
276 s., 269 Kč,
ISBN: 978-80-7422-703-5

Dušan COUFAL
**Turnaj víry
Polemika o kalich na basilejském koncilu 1431-1433**

Filosofia, Praha 2020,
652 s., 490 Kč,
ISBN: 978-80-7007-620-0

Exulanti bývali zjednodušeně považováni za kolaboranty či mučedníky. Postoje exulantů i jejich vztahy s husity a zahraničními katolíky však nabývaly různých podob – od spolupráce přes příživnictví a zneužití situace až po pragmatické kompromisy...

